

Den antikvariske Samlings stiftere og støtter

Af Bodil Busk Laursen

Interessen for det danske museumsvesens egen historie har været støt stigende gennem de seneste år, og en række publikationer har belyst, ikke blot museernes historie, men også de traditionelle museumsfag (arkæologi og historie). Oversigtsværkerne vil utvivlsomt i de kommende år blive suppleret med monografier for de individuelle museer, måske især for de ældstes vedkommende, som indenfor 1960'erne og 70'erne har rundet de 100 år. Den større decentralisering af landets museumsvesen efter 1956 gør en øget viden om de lokale betingelser for et museums opståen og eksistens værdifuld.

Der skal i det følgende gives et lille bidrag til forholdene omkring Antikvarisk Samlings første tid fra oprettelsen – i år – for 125 år siden, ved hjælp af en bevaret korrespondance fra Oldnordisk Museum til det nyetablerede lokalmuseum – eller fra C. J. Thomsen til Samlingens stiftere og støtter. Brevene viser hvor stor betydning Thomsen har haft ved dannelsen af et forgrenet museumsvesen i Danmark, gennem deres blanding af menneskelig omsorg, generelle betragtninger over arkæologien samt de praktiske løsninger i forbindelse med løbende sager, i dette tilfælde med Ribe stiftamt eller Samlingen.

Før lokalsamlingernes oprettelse måtte findere af danefæ eller oldsager gå til de lokale myndigheder for at få tingene indsendt til Oldnordisk Museum. Man

ser derfor også Thomsens forhold til Ribe stiftamt vedrørende dette genspejlet i breve, hvoraf et her skal gengives (1).

Brevet er stilet til stiftamtmand Henrik Chr. Nielsen (1805-85), medlem af Det jydsk historisk-topografiske Selskab fra dets oprettelse og for øvrigt bidragyder af oldsager til Antikvarisk Samling.

Høitærede.

Dersom De ikke har bemærket at jeg uagtet min høie Alder maatte efter Hs. Maje. Ønske foretage en Reise til Frankrig, saa maatte De let antage mig for uopmærksom og ikke erindrede de, som velvilligt have understøttet mine Bestræbelser.

Til de Personer som jeg saaledes skyldte Forbindtlighed henhørte deres Svoger Adjunkt d'Origny der altid saae med Interesse paa vore Samlinger og ved flere Leiligheder har viist mig Velvillie -- han er gaaet derhen hvortil vi alle stande, det kom mig uformodet, da det forekom mig at være en kraftig Mand, endnu i sine bedste Aar som jeg længe havde ventet kunne virke til sand Nytte, men det var anderledes besluttet.

En anden Mand som jeg skylder stor Forbindtlighed er den i fremmede langt bortliggende Farvande sig opholdende Skibscapitain Møller fra Ribe, da han ikke een, men mange Gange har viist Museet Tjenester og selv under Ulykker og Modgang ikke glemt disse, blev han af Hs. Maj. hædret med Fortjenstmedaillen i Guld til at bære, men om han nogensinde har erfaret denne Æresbevisning er mig ikke bekendt, jeg ved ikke om man har givet Underretning herom til hans (Familie i Ribe). Jeg ville netop bedet d'Origny at lade ham dette vide da han kjendte hans Familie og Manden.

En 3de Mand i deres By som har vist mig Tjenester er Overlærer Kinck, jeg skal aldrig glemme at han stoppede Munden på Goliath

(Tscherning) ved i Rigsdagen at sige: at uagtet man vel ikke kunde spise Cajaccer, Skammestøtter og Mumier kunde de dog alligevel fortjene Opmærksomhed.

Imidlertid maa jeg ikke glemme hvad jeg skylder deres Formænd og Dem. Der er faae Dele i Landet der har givet saa vigtige Bidrag til Museet som netop Ribe Egnen, selv Guldhornene stammer fra denne Egn, og jeg opgiver ikke Haabet om, endnu inden alle Dages Aften, at see et 3^{die} komme frem som vi da skulde søge at bevare sikkrere end de tidligere -- jeg er desværre saa gammel at jeg endnu kan huske at have havt dem i min Haand uagtet de bleve bortstjaalne 1802.

Men det er dog ikke disse store Skatte som for Øjeblikket beskjæftiger min Tanke med den at jeg meget nødig vil opgive Haabet om at faae den sønderbrudte Lur der ligger hos mig fuldstændig ved Deres Omsorg, det Mundstykke som fulgte med hørte til den Kongen fik og er anbragt paa denne nu mangler jeg stedse det Mundstykke der har hørt til denne jeg har liggende i Brudstykker ej at tale om, at der formodentlig og har været en Kjede ved denne.

Jeg ved at man skal have søgt noget efter dette Mundstykke og ej endnu fundet det, men vel andre Sager -- Aarstiden er ikke til nu at foretage videre eftersøgning som altid kunde ske paa en for Vedkommende bequem Tid -- og hvor jeg især dersom der fandtes noget vilde søje en vist ikke ringe erkjendtlighed og i alt Fald bidrage noget tiil Omkostningerne der ej kunne være betydelige. Tillad at jeg anbefaler denne Sag til Deres gode Omsorg (2).

At vi nu endelig har faaet noget Lys i hvorledes det forholder sig med Begravelser i Liggisterne af Egetræsstammer i Gravhøje der fra Deres Egn skylder vi den omhyggelige Udgravning og Undersøgelse af den først fundne hvorved vi har faaet en Dragt og Vaaben som omtrent maa være 2000 Aar gamle den første har vi dog slet ikke kendt, jeg finder den har Lighed med Bjergskotternes gamle Dragt. Heraf har vi da seet at det ikke gaar an at lade Bønder aabne slige Kister (3).

Saavidt jeg har forstaaet var det især d'Origny som interesserede sig for den begyndte Samling i Ribe, mere end nogen anden nu kendt i denne Stad.

Jeg hilser Dem venlig og hengiven

Deres forbundne

Kbh den 10 Februar 1862

Hr Stiftamtmand Nielsen
Kom af Db og Dbm
i Ribe

Hvad er det så for personer, som Thomsen refererer til, som sine støtter i Ribe og hvad ved vi om dem i dag? Den med megen varme omtalte d'Origny, hvis tilknytning til Antikvarisk Samling betones, var adjunkt ved Ribe Kathedralskole. Samtidig var han stifter og formand for Den danske Forening i Ribe (1853) og for Antikvarisk Samling, der stiftedes af Den danske Forening i 1855, som det fremgår af Ribe Stiftstidende:

Bekjendtgørelser.
Den danske Forening
holder Møde paa Kathedralskolen Torsdag d. 20. Decbr. Aften Kl. 7. Regnskabet for 1855 fremlægges, hvorefter der vil fremskomme et Forslag om at forene en selskabelig Sammenkomst med Januarmødet. Regle Stykker af "Hjortens Flugt" ville tilsidst blive forelæste.

De fleste Mennesker have Interesse for Levninger fra forvundne Tider, naar de angaa deres eget Fædreland eller deres Fædreneegn. Men saadanne Levninger blive mest tilgængelige og bevares bedst ved, saavidt muligt, at opstages i en Samling. Den danske Forening her i Byen vil derfor forsøge paa at daane en saadan Samling for Ribe med Omegn. Herved tænkes mindre paa de egentlige Udgifter fra den hedske Tid end paa Levninger fra Byens ældre Tider, der dels under tiden findes i Grundene, dels maa ske kunne være bevarede i Huse. Hvis denne Plan vinder Bifald, bede vi dem, som ere eller maatte komme i Besiddelse af saadanne Gjenstande, om godhedsfuldt at overlade dem til den paatænkte Samling.

Ribe den 14. Decbr. 1855.
v. Ströcken. d'Origny. J. Kich.

My hjemkommen en hel Deel smukke **Conditorier**, passende til Instræer, anbefales af
K. Nagaard.

Ætint kjøbenhavnst **Svedemeel** og simpleere do. anbefales af
K. Nagaard.

1.600 Rd.
af Ribe Stifts geistlige Enkekaasens Midler opbydes herved til Udlaan i indeværende Termin, imed anordningsmæssig Sifferhed. Kaansøgerne ville desangaaende melde sig hos Kasserer Warming.

Der findes i Antikvarisk Samlings arkiv i alt 4 breve fra Thomsen til d'Origny fra perioden 1856 til 1861. Brevene har stor lighed med det ovenfor citerede og berører dels enkeltsager, dels mere principielle antikvariske problemer. Af sidstnævnte art kan nævnes et brev med tilknytning til Trindhøj (4). Thomsen giver her en længere redegørelse for vanskelighederne i forbindelse med udgravninger eller plyndringer af de ikke-fredede gravhøje. Han maner til tilbageholdenhed overfor udgravninger, som ikke er strengt nødvendige, men påpeger vigtigheden af i givet fald at råde over den fornødne ekspertise, ikke alene arkæologisk, men også fra tegner, anatom og konservator. Han konkluderer generelt: »Det har aldeles ingen Hast med Udgravninger; thi have Sagerne 2 á 3000 Aar i Jorden, saa vil et ophold af 2 eller 10 Aar være som en Draabe i Havet.«

Af de øvrige breve fremstår ligeledes det gode og faderlige forhold, som Thomsen etablerede til den lille, nye samling i Ribe. Således bidrog Oldnordisk Museum til at gøre samlingerne så fyldestgørende og pædagogiske som muligt ved en udveksling af genstande, bl.a. deponeredes eksempler fra det rige V. Vedsted fund i Antikvarisk Samling. Også på anden måde var Oldnordisk Museum behjælpelig, således fortæller 3 breve fra A. Strunk til d'Origny om dennes indsats for at indkøbe oldsager for Ribe Samlingen ved Seidelins auktion i 1859 (5).

Allerede i 1861 i en alder af 43 år døde imidlertid d'Origny og dermed afsluttedes hans 10-årige virke i Ribe, et virke som var rigt på nationalromantiske initiativer, hvoraf Den antikvariske Samling, som ironisk nok ikke nævnes i hans nekrolog (6), har vist sig levedygtig.

Den anden person, som Thomsen nævner i det her citerede brev, er kaptajn J.F. Møller, født i Ribe 1810,

død på et hospital i Batavia i 1862. Kaptajn Møller drev i mange år fragtvirksomhed på Østen og sendte på eget initiativ og bekostning righoldige samlinger af etnografika og naturhistoriske genstande til Danmark. Disse samlinger kom foruden Kathedralskolen og lokalmuseet i hjembyen også Oldnordisk Museum og Universitetets Zoologiske Museum til gode. I arbejdet med opbygningen af en etnografisk samling på Old-

*Historikeren Jacob Frederik Kinch (1817-1886).
Adjunkt ved Ribe Kathedralskole fra 1847, overlærer sammesteds fra 1858.
Leder af Antikvarisk Samling 1861-1886.*

nordisk Museum var kaptajn Møllers gaver til stor nytte for Thomsen, på hvis tilskyndelse samlingen i 1841 udskiltes som en selvstændig og offentlig tilgængelig afdeling (7).

Det synes at fremgå af de ovenfor omtalte breve fra Thomsen til d'Origny, at Thomsen har følt en særlig forpligtelse til at forsyne Antikvarisk Samling med

genstande på grund af kaptajn Møllers indsats. For sin indsamlingsvirksomhed fik han i 1861 Kongens Fortjenstmedaille i guld, men det er tvivlsomt, som Thomsen skriver, om meddelelsen nåede ham i tide (8).

Den tredie mand, som Thomsen opregner i sit brev til stiftamtmanden, er historikeren J.F. Kinch, overlæ-

Kaptajn Jørgen Frederik Møller (1810-1862).

Portrættet er en gave til Ribe Kunstmuseum fra kaptajnens datterdatter. Det er malet i 1875 af Jørgen Roed efter et daguerreotypi – og på foranledning af Kaptajn Møllers datter. Jørgen Roed boede hos familien Møller på Ydermøllen, da han i 1836 arbejdede med sin fremstilling af Ribe domkirke og havde bevaret venskabet med familien.

Den udskårne ramme stammer fra Kina og er hjembragt af kaptajn J.F. Møller selv sammen med en ganske lignende, der i dag findes på Handels- og Søfartsmuseet. Også denne rummer et portræt af kaptajnen, malet efter samme forlæg som det allerede omtalte, og signeret CR 1867 (Handels- og Søfartsmuseets Årbog 1968, s. 113).

Ifølge oplysninger fra familien havde man oprindeligt bestilt portrættet af den afdøde kaptajn hos en ung kunstner, men da man ikke syntes om ligheden, udførte Roed en ny version uden vederlag. Det er sandsynligvis den omtalte unge kunstners udgave, der nu er på Kronborg. (Kaptajn J.F. Møllers papirer og breve. Antikvarisk Samlings arkiv.)

rer ved Ribe Kathedralskole og samtidig med d'Origny. Den sammenhæng han citeres i af Thomsen, stemmer ikke overens med det almindeligt vedtagne billede af Kinch som en udelukkende stuelærd mand. Men faktisk beklædte Kinch i sin levetid mange offentlige hverv, bl.a. sad han i Folketinget i perioden 1858 – 61. Samme år valgtes han til byrådet i Ribe, hvor han sad til 1873 og igen 1879-85. Han var desuden formand for Skolekommissionen, medlem af Ribe amts Skoleråd m.v. Dertil kommer, at Kinch var initiativtager til og medstifter af Det jydsk historisk-topografiske Selskab i 1865 og medlem af dets bestyrelse til sin død i 1886 (9). Arbejdet med denne sag og udgivelsen af hans Ribe Bys Historie I (1869) og II (1884) kan følges gennem en samling på 38 breve fra Kinch til hans tidligere elev dr. phil. O. Nielsen fra tiden 1859-1883 (10).

Fra d'Origny's død frem til 1886 var Kinch leder af Antikvarisk Samling, der i begyndelsen af 1860'erne havde fået egne lokaler på Hospitalet (Skt. Katharinæ kloster) (11). Men Kinch ses helt fra begyndelsen at have ført museets inventarprotokol. Desværre er det ikke lykkedes hverken i lokale eller centrale arkiver, biblioteker eller samlinger at finde arkivalier, der belyser museets udvikling i den »Kinch'ske« periode. Overhovedet er den omtalte brevsamling de eneste kendte personlige papirer fra Kinch's hånd. Vil man derfor følge arbejdet med Samlingen i denne periode er man henvist til inventarprotokollen og notitserne i Ribe Stiftstidende, der løbende orienterer om tilvæksten; en praksis med et klart pædagogisk sigte.

At kontakten til Oldnordisk Museum fortsættes fremgår af inventariet og ligeledes ses det, at man bevidst søger at fremme en indsamlingsvirksomhed på linie med den første bekendtgørelses tanker. Således findes blandt erhvervelserne en del middelalderlige

bygningsdetaller og nyere tids genstande, herunder dele af egnsdragter (12).

Som det vil være fremgået, stod Antikvarisk Samlings vugge på Kathedralskolen, dér finder vi stifterne og dér var Samlingens opholdssted i de første år. Det er naturligt, at et museumsinitiativ i Ribe i forrige århundrede netop udgik fra Kathedralskolen og kan ikke overskygges af, at den tredie underskriver på bekendtgørelsen fra 1855, kancelliråd Fr. v. Stöcken, skal søges blandt byens matadorer. Han ses ikke at have deltaget i arbejdet med Samlingen udover som giver af museumsgenstande, men har ved sin position været betydningsfuld for Samlingens omdømme i den spæde start.

Den lokale tradition for udforskningen af Ribe bys historie og topografi, som har gjort den til en af de bedst oplyste købstæder i Danmark, blev fra reformationen til begyndelsen af 1800'erne båret af Ribes gejstlighed, men vandt efter den tid sit støttepunkt i Kathedralskolens lærerkreds. Den første periode, den »gejstlige«, beherskes af mænd som Hans Svaning, Anders Sørensen Vedel, Mads Pedersen Rostoch, Peder Terpager, David Grønlund, Mathias Galthen og Peter Nicolaj Frost. Til Kathedralskoletiden knytter sig P.N. Thorup, Peter Tetens Hanssen og Peter Adler, hvis artikler i skolens Programskifter fra slutningen af 1820'erne dannede grundlaget for Kinchs storværk. Jævnaldrende med Kinch og ligeledes knyttet til Kathedralskolen var Jacob Helms, som også ses at have haft nogen tilknytning til Samlingen.

Et lille stykke museumshistorie er her oprullet med udgangspunkt i et koncept fra C.J. Thomsen. Hans omsorg for medmennesket kommer lige så klart frem, som hans omhu for Danmarks Oldtid. Hans tanker om arkæologi og museumsvesen har aktualitet den dag i dag.

Noter

1. NM II. O.M. Alm. Korrespondance 1862-64. Brevkoncept.
2. Fundet af de to lurere blev gjort i 1861 i Maltbæk mose, Maltbæk s. I 1863 lykkedes det at finde de manglende stykker, som fremsendtes af stiftamtmand Nielsen. Thomsen kvitterer med et brev af 31.7. 1863. NM II. O.M. Alm. Korrespondance 1862-64. Brevkoncept.
3. Trindhøj i Vamdrup vest for Kolding, Ribe amt. Hentydningen til bønderne skyldes en uhensigtsmæssig tømning af to kister først på året 1861. I oktober samme år opdagedes endnu en kiste, som blev omhyggeligt udgravet af det hold, der på den tid arbejdede i Jelling.

4. 13. juli 1861.
5. Antikvarisk Samlings arkiv.
6. Kathedralskolens Indbydelsesskrift 1862, s. 16-23.
7. Holger Rasmussen, Dansk museumshistorie, 1979, s. 52.
8. Helge Haar, Jørgen Frederik Møller. Ribe Statsseminariums Elevforening 21. Aarsskrift, 1945, s. 5-14.
9. Nekrolog i Samlinger til Jydsk Topografi og Historie 1889-90, s. 1-15.
10. Ribe Kathedralskoles bibliotek. Kinch's papirer.
11. H.P. Hansen: Vore Folkemuseer. 1. Museet i Ribe. Sprog og Kultur, 1. bd. hft. 2-3, 1932, s. 65-79.
12. Ribe Stiftstidende 12.5. 1859.

*Cand.theol. Emil d'Origny (1818-1861).
Adjunkt ved Ribe Kathedralskole fra 1851 til sin død.
Leder af Antikvarisk Samling 1855-1861.*